

Legenden en Romances van Spanje

El Cid neemt afscheid van zijn vrouw

Legenden en Romances van Spanje

Door

Lewis Spence F.R.A.I.

Schrijver van:

'Legenden en Romances van Bretagne'

'Heldenverhalen en Legenden van de Rijn'

'Handleiding bij de studie van de Middeleeuwse Romance en Romance-schrijvers'

enz.

Met illustraties van Otway Mc. Cannell R.B.A.

Calbona Uitgeverij

ISBN: 978-94-91872-83-9

2015 Heruitgave

INHOUD:

Voorwoord _____	6
Hoofdstuk I - De Bronnen van de Spaanse Romance _____	8
Hoofdstuk II - De <i>Cantares de Gesta</i> en de <i>Poema del Cid</i> _____	33
Hoofdstuk III – “Amadis de Galliër” _____	62
Hoofdstuk IV - De vervolgboeken van <i>Amadis de Galliër</i> _____	96
Hoofdstuk V - De Palmerin-Romances _____	116
Hoofdstuk VI - Catalonische Romances _____	128
Hoofdstuk VII - Roderick, de laatste van de Gothen _____	138
Hoofdstuk VIII - <i>Calaynos de Moor</i> , <i>Gayferos</i> en <i>Graaf Alarcos</i> _____	147
Hoofdstuk IX - De Romanceros of Ballades _____	154
Hoofdstuk X - De Romanceros of Ballades (vervolg) _____	168
Hoofdstuk XI - Moorse Romances uit Spanje _____	176
Hoofdstuk XII - Verhalen over Spaanse tovenarij _____	222
Hoofdstuk XIII - Humoristische Spaanse Romances _____	234

Voorwoord

Sinds de dagen van Southey heeft de Spaanse romantische literatuur niet die belangstelling van Engelse schrijvers en kritiek genoten, waarop zij ongetwijfeld aanspraak heeft. In geen enkel land van Europa heeft het zaad van de Romantiek zó gemakkelijk wortel geschoten, of is het tot zo'n weelderige bloei gekomen als in Spanje, waar de geaardheid van het volk nog duidelijker te voorschijn trad uit de ridderverhalen, dan dit het geval was in Frankrijk of Engeland. Denken wij bij het begrip Ridderlijkheid niet het eerst aan Spanje, aan zijn eeuwenlange strijd tegen de heidense overweldigers van Europa, aan zijn gevoel voor persoonlijke en nationale eer? Denken wij niet aan de Cid Campeador, aan Gayferos en Gonzalvo de Cordova, reusachtige geharnaste schimmen, een pantheon van helden, ver uitstekend boven alles, wat de oorlogslegenden van andere landen ons te aanschouwen geven. Het heldendicht van Koning Arthur, de Franse chansons de gestes, zijn bijna evenzeer uitvloeisels van volksoverleveringen als van de verbeelding der zangers, die er het eerst een letterkundige vorm aan gaven. Maar bij de Spaanse romances speelt de folklore een onbetekenende rol, en de ridderlijke verdichtfels zijn óf gebaseerd op geschiedkundige gebeurtenissen óf zij zijn voortbrengselen van die schitterende en sprankelende fantasie, die alles kenmerkt, wat dit schiereiland aan literatuur heeft voortgebracht.

Ik heb meer plaats gegeven aan die verhalen, die het verband bewijzen tussen de Franse chansons de gestes en de Spaanse *cantares de gesta*, dan de meeste mijner voorgangers hebben gedaan, die over Castiliaanse romantiek schreven. Behalve Fitzmaurice Kelly, de begaafde schrijver over Spaanse letterkunde, is mij geen enkel Engels schrijver bekend, die aan dit belangrijke onderwerp zijn aandacht heeft gewijd. Mijn eigen opvatting over het volkomen ontbreken van Moorse invloed op de Spaanse *romanceros*, wordt gesteund door critici, die veel beter dan ik in staat zijn dit vraagstuk te beoordelen; maar bij de behandeling van de ballade heb ik mijn eigen weg gevolgd, en ik meen hiertoe gerechtigd te zijn door een jarenlange studie van dit onderwerp, dat zo ten volle mijn belangstelling en liefde heeft.

Mijn vertalingen zijn dan ook niet slechts een weergave van dezen, doch het zijn een getrouwe en nauwkeurige overzetting van de oorspronkelijke ballades.

Ik heb ernstig getracht, mijn lezers een overzicht te verschaffen van de Spaanse romantische literatuur, die tot uitdrukking is gekomen in de *cantares de gesta*, de ridderverhalen, *romanceros* en ballades, en in liederen van meer tedere aard. In de verschillende hoofdstukken zal de lezer een uitvoerige beschrijving vinden van al deze uitingen der Spaanse letterkunde.

Wanneer dit werk er toe zou bijdragen, dat de belangstelling van enkele lezers zou worden gewekt voor de edele Castiliaanse taal, dan zou het aan zijn doel hebben beantwoord. De werkelijke schoonheid van deze verhalen ligt verborgen achter de sluiers van een taal, onbekend aan het grootste deel van het lezende publiek; zij kan slechts worden bevrijd door de toverstaf van de studie. Dit boek bevat slechts de armzalige afspiegeling en de zwakke weergave van verborgen wonderen.

Hoofdstuk I - De Bronnen van de Spaanse Romance

*Het tedere Franse liefdeslied,
De zangen van 't schone Brittanië,
Legenden van het zwaard en de speer,
Geboren in Allemagne,
Dit alles verbleekt bij de kleurige pracht
De ballades van 't oude Spanje!*

Wanneer een vreemdeling op zijn reizen rust zou zoeken in een tuin van het oude Granada, onder een afdak van citroen- en moerbeibladeren, en zijn oor zou openen voor de melodieën der wateren van de Granaatappelstad, en zijn geest voor de betovering van haar atmosfeer, dan zou het hem gemakkelijk vallen te geloven dat in de dagen, toen haar kleuren minder teder en haar verrukkelijke lucht misschien minder verkwikkend was, de harpen van haar zangers de weefgetouwen waren, waarop de weefsels van de romance ontstonden.

Bijna instinctief zal hij de indruk krijgen, dat de Spanjaard, die dit paradijs herwonnen heeft, na eeuwen van ballingschap, en die aangeraakt werd door de betoverde echo's van de Moorse muziek, die daar nog rondzweefden, werd opgewekt tot hartstochtelijke lofzangen op die helden van zijn ras, die zo onafgebroken hadden gestreden en zoveel hadden opgeofferd, om het te herwinnen. Maar wanneer hij de Sierra del Sol zou beklimmen en door de betoverde vertrekken van het Alhambra zou dwalen, zoals een kind door het land der dromen, dan zou hij in zijn hart zeggen, dat de mensen, die deze kamers bouwden uit de regenboog, en deze muren beschilderden van het palet van de zonsondergang, ook het onzichtbare, doch daarom niet minder schitterende paleis van de Spaanse Romance opbouwden.

Of als iemand, wandelend in de schaduwen van Cordova, peinst over de Moskee Maqsure, welker deuren van Andalusisch staal toegang gaven aan dichters en sterrenwichelaars, of wanneer hij denkt aan het paleis van Azzahra, gebouwd van rozerood en zeegroen marmer, geroofd uit de Byzantijnse kerken van Ifrikia, zal hij dan niet geloven, dat in deze stad van verwoeste pracht en vernielde betovering de passiebloem van de Romance in volle heerlijkheid opbloeide?

Maar wij kunnen de tonen der vergeten melodieën niet meer vinden, noch kunnen wij samenvoegen het mozaïk van verbroken harmonieën in de warme en klinkende stad der Saracenen, evenmin als in de *mijn van zijde en zilver*, het oude

Granada; noch te midden van de marmeren overblijfselen van Cordova, waar het marktplein overstroomd was met de geschilderde perkamenten van Moorse zang en wetenschap. Wij moeten ons afwenden van het bloeiende Zuiden, en de kale hoogten van Castilië en Asturië beklimmen, waar het Christelijk Spanje gedurende 500 jaren gevangen was op een dorre en verschroeide vlakte en waar geboren werd een diepe hartstocht van vaderlandsliefde en zelfopoffering, die uiting vond in heerlijke krijgsgangen, waarvan de echo's tussen de bergen weerklinken als spook-klaroenen op een vergeten slagveld.

Afzondering en toewijding aan een nationale zaak zijn machtiger prikkels tot de ontwikkeling der romantiek, dan een atmosfeer van Oosterse weelde. De borsten van deze strenge bergen brachten melk voort, zoeter dan de wijn van Almohaden, en liederen ontstonden in Burgos en Carrión, ontroerender, zij het dan ook minder fantastisch, dan ooit ontsprongen aan de gitaren van Granada. Maar de nooit eindigende strijd tussen Arabier en Spanjaard bracht met zich mee een voortdurende uitwisseling van de zinnelijke geest van het Zuiden en de ruwere mannelijkheid van het Noorden, zodat tenslotte het Saraceense goud het staal van het Spaanse lied versierde, en de Spaanse ziel gevangen werd in de netten van de Oosterse fantasie.

In latere tijd verzachtte een openlijke bewondering voor de kunst en beschaving van de Moslim de oude haat, en de Moorse cavalier bootste de ridderlijkheid, zoal niet de dichtkunst na, van de Castiliaanse ridder.¹

De bakermat van het Spaanse lied

Het vaderland van de Spaanse overlevering was inderdaad een geschikte kweekplaats voor het ras, dat gedurende eeuwen iedere centimeter van het schiereiland moest betwisten aan een vijand, die oneindig veel bedrevener was in de kunst van oorlogvoeren, al was hij dan ook de mindere in doortastendheid, en al ontbrak hem de geest van saamhorigheid.

Te midden van de dorre woestenijen van het Noorden van Spanje, die tegenwoordig bekend zijn als rijk aan mineralen, vindt men onverwachts weelderige en vruchtbare valleien, ingebed tussen een steile, vulkanische bergketen, aan de voet waarvan dichte eiken-, kastanje- en dennenbossen verrijzen. Deze dalen, door hunne ligging beschut tegen de ijzig scherpe winden, die van de Pyreneeën jagen, bieden betrekkelijk dezelfde levensomstandigheden als het zachtere Zuiden van het land. Ofschoon door de onderlinge afstand het verkeer tussen de

---

¹ De Moro latinado of de Spaans sprekende Moor, is een voorname figuur in de latere Spaanse geschiedenis.

verschillende dalen gering was, waren deze toch voor de Spaanse Christenen het toevluchtsoord, waarheen zij kwamen om nieuwe krachten te verzamelen en hun geest te sterken voor de grote strijd tegen de Saracenen.

In deze eeuwenlange strijd werd Christelijk Spanje ongetwijfeld gedragen door een diep gevoel van saamhorigheid en het bezit van een gemeenschappelijke taal, factoren, die het behoud zijn geweest van menig volk, dat in een even wanhopige toestand verkeerde; en misschien is hun vaste wil, het verloren paradijs van het Zuiden te herwinnen, wel het beste bewijs voor de waarheid van de theorie, dat vóór het tijdperk der Saraceense overheersing, de Castiliaanse taal slechts een samenraapsel was uit de elementen van de Romeinse lingua rustica en het onbeschaafde Gotisch, en volgens sommige autoriteiten, zonder bepaalde taalregels of een taal eigen.² Zeker is het, dat de eindfase in de ontwikkeling van het Castiliaans plaatsvond na de uitval van de Arabieren, maar wij zouden te grote waarde hechten aan het gebrekkige bewijs, dat wij bezitten, wanneer wij beweerden, dat de gangbare Castiliaanse taal, onmiddellijk vóór die periode, niets was dan een patois, zonder regels of methode.

Romeins en Visigotisch

Toen in het eerste gedeelte van de vijfde eeuw de Visigoten, als achterhoede van de Vandalen, het Romeinse Spanje binnentrokken, bouwden zij niet voort op de overblijfselen van zijn beschaving, doch zij behielden de gewoonten van hun Noordelijk vaderland, en zij schijnen gedurende enige geslachten weinig te zijn beïnvloed door de Romeinse cultuur. Ook vond de Latijnse taal van het volk, dat zij overwonnen hadden, weinig aanhangers onder hen, ofschoon zij door hun wonen even buiten de grenzen van het keizerrijk, deze taal ongetwijfeld kenden.

De bewoners van het schiereiland waren al even weinig geneigd afstand te doen van de beschaafde taal, waarin hun landgenoten Martialis, Lucanus en Seneca zoveel hadden bijgedragen tot de roem der Romeinse letteren. Een militaire alleenheerschappij is meestal niet bijzonder gelukkig in haar pogingen, een overwonnen volk haar taal op te dringen, tenzij de overmacht van wapenen gepaard gaat aan letterkundige bekwaamheid: en de Visigoten, die niet in staat waren, zich in dit opzicht te meten met de zeer beschaafde kolonisten van Spanje, kwamen er in de loop der tijden gemakkelijk toe, de Romeinse taal tot de hunne te

---

² In Bisschop Odoor's testament (747) zien wij het verval van het Spaanse Latijn aange-
toond, en Karel de Kale zinspeelt in een edict van 844 op de *usitato vocabulo* der Spanjaar-
den, hun Spreektaal. Over het Gothische tijdperk zie men Père Jules Pailham, in het 4e deel
van Cahier en Martin's *Nouveaux Mélanges d'Archéologie d'Histoire, et de Littérature sur
le Moyen Age* (1877).

maken. Hun ongeletterdheid was echter niet de enige reden voor het verlies van hun taal, want ofschoon zij in militaire bekwaamheden uitblonken boven hun tegenstanders, waren zij in aantal verreweg de mindere. Zij hadden bij hun inval in het Romeinse rijk weinig vrouwen meegebracht, en waren dus genoodzaakt, vrouwen uit het overwonnen land te huwen, die hun kinderen de Romeinse taal leerden. Het noodzakelijk verkeer tussen overwinnaar en overwonnene schiep in de loop der tijden een potjeslatijn, dat in zijn verhouding tot het klassiek Latijn te vergelijken was met het Engels van de handeldrijvende aan de Stille Zuidzee.³ Het gebruik van het Latijn als schrijftaal in dat gedeelte van Spanje, waar de Castiliaanse taal gesproken werd, was geruime tijd een beletsel voor de ontwikkeling van de beschaafde omgangstaal uit het gebruikelijk dialect. Toch vond deze overgang tenslotte plaats. De wijze, waarop dit geschiedde, is niet bekend. Maar uit de vastheid van vorm in de letterkunde van het begin van de elfde eeuw, blijkt wel duidelijk, dat de spreektaal ten minste vóór het tijdperk van de Moorse inval tot volmaaktheid was gekomen.

De Saraceense overwinning, waardoor de eigenlijke bevolking verdreven werd naar het koude Noordwesten van het land, gaf slechts een kleine belemmering voor de ontwikkeling van de taal, want door de strijd tegen andere Romeinse dialecten, waarover zij als schrijftaal tenslotte bijna volkomen zegevierde, werd haar woordenschat aanmerkelijk verrijkt.

De Romaanse talen van Spanje

Drie Romaanse of Romeinse talen werden er gesproken in dat gedeelte van Spanje, dat in handen van de Christenen bleef. In Catalonië en Aragon het Provençaals, Cataliens of Limousins; in Asturië, Oud-Castilië en Leon, Castiliaans, en in Galicië, Gallegoos, waaruit het Portugees is voortgekomen. Het Cataliens was bijna volkomen gelijk aan het Provençaals of de Languedoc van Frankrijk en met het bestijgen van de troon van Provence door Raymond Berenger, Graaf van Barcelona, in 1092, werden de volken van Catalonië en Provence onder één regering samengevoegd. Het Provençaals, de taal der Troubadours, was van Franse oorsprong, en draagt de duidelijke sporen van zijn afstamming van het Latijn van Provençaals-Gallië. Het schijnt, dat het in Catalonië werd geïmporteerd door de Spanjaarden, die naar Provence vluchtten, om te ontkomen aan het Moorse juk, en die langzamerhand weer Zuidwaarts trokken, toen de meer Noordelijke gedeelten van Spanje bevrijd waren van de aanvallen van de Arabieren. De politieke saamhorigheid van Catalonië en Provence bracht natuurlijk met zich mee gelijkheid

---

³ Dit dialect was veel meer verwant aan de lingua rustica dan aan het Gothisch, dat groter invloed heeft gehad op de uitspraak en de zinsbouw van het Spaans, dan op de woorden.

van levensgewoonten zowel als van taal, en zo zien wij dan ook, dat de bevolking van de Catalaanse kust en de provincie Aragon de ridderlijkheid en de hoffelijkheid van het Noordelijker vaderland van de Gai Saber had overgenomen.

Door geheel Provençaals Catalonië werden die romantische liefdessamenkomsten gehouden, waar van gedachten gewisseld werd over de erotische avonturen van de helden en heldinnen uit de liederen, met een ernst, die bewijst, dat de liefde gelijkwaardig werd geacht aan wetten en godsdienst, en dat de beoefening van de kunst der liefde de hoofdbezigheid was van de hogere standen. Uit deze verheerlijking van de liefdesbetrekkingen tussen de seksen ontstond de daaraan verwante wetenschap der ridderlijkheid, welker geest en wetten niet minder overdreven en streng waren. Deze Provençaalse ridderlijkheid vond langzamerhand ingang in Castilië; zij verhoogde en verlevendigde de verbeelding van de bevolking en maakte de Spaanse geest ontvankelijk voor de romantische literatuur. Maar in geen enkel tijdperk was de Castiliaanse verbeelding zuiver passief; zij onderwierp iedere letterkundige stroming, die haar beroerde, aan zo'n geweldige toverkracht, dat in verloop van tijd alle vreemde elementen hun eigen karakter verloren en uit de smeltkroes van de Spaanse geest te voorschijn kwamen als bijna zuiver Castiliaans.

De volmaaktheid in berijmde verzen werd ongetwijfeld bereikt door de Troubadours van Provence en Catalonië, en deze vorm van dichtkunst baande de weg voor een lyrische poëzie, die, als zij al niet uitblonk door grootsheid of oorspronkelijkheid, zelden overtroffen werd in welluidendheid en fijnheid; maar het is opmerkelijk, dat al deze verzen, met uitzondering van enkele politieke satiren⁴, slechts één onderwerp behandelden. De vervoering der liefde. Bij kennismaking met de dichtkunst in de beminnelijke Provençaalse taal, wordt men getroffen door de welluidendheid; zij is altijd melodieus en men vindt er steeds een zekere statigheid in terug, die men in de Pavane aantreft, en die waarschijnlijk evenzeer voortvloeit uit de geest van de taal als uit het zuivere maatgevoel van de zangers. Maar het eentonig herhalen van de gevoelens van liefde, die men steeds uitdrukte door dezelfde begrippen en woorden, de weinige natuurlijkheid van deze eenvormige zinnen, en het ontbreken van warm menselijk gevoel, zijn spoedig een teleurstelling voor de lezer, die met vreugde het gehele dichterlijke koninkrijk van Provence zou willen afstaan aan de taalgeleerde of de letterkundige oudheidkenner, in ruil voor natuurlijker en minder opgeschroefde schoonheden van klanken, die beter geschikt zijn menselijke gevoelens uit te drukken en minder blijk geven van opzettelijk te zijn geschreven voor een bepaalde letterkundige kaste. De dichtkunst van Provence herinnert ons aan die oude weefsels, waarvan het ontwerp zuiver decoratief is, waar stijve, gestileerde bloemen met geregelde

---

⁴ Hekeldichten.

tussenpozen weerkeren, en die zich onderscheiden door een zekere eentonige gelijkmatigheid van kleur. De taferelen van de jacht of van het buitenleven betoveren ons niet door hun levendigheid of eenvoud en de verdeling van kleuren van het zijden weefsel is niet natuurlijk en bekoorlijk.⁵

Een blik op het oude Spanje

De Provençaalse en Catalaanse troubadours hadden inderdaad een zekere invloed op de ontwikkeling van de Castiliaanse dichtkunst en romantiek en er zijn talrijke bewijzen voor hun verkeer met Castilië. Het 'Boek van Apollonius' uit de 13^e eeuw, is vol van Provençalismen, evenals de latere 'Geschiedenis der Kruistochten.' Gedurende de vervolgingen, waaraan zij blootstonden tijdens de Albigenser-oorlogen, vluchtten zij in groten getale naar Spanje, waar zij een schuilplaats vonden voor hun onverdraagzame vijanden. Zo vluchtte Aimeric de Bellinai naar het hof van Alfonso IX en hij bleef later aan het

hof van Alfonso X, evenals Montagnagunt en Folquet de Lunel, Raimond de Tours en Bertrand Carbunel, die met Riguier hun werken opdroegen aan die vorst, of treurzangen dichtten ter gelegenheid van zijn dood.

Koning Alfonso schreef zelf verzen van onloochenbaar Provençaals karakter en nog in 1433 schreef de Markies de Villena, een familielid van de beroemde Markies van Santillana, die wij later nog zullen ontmoeten, een verhandeling over de kunst der Troubadours,⁶ welke hij wilde herboren zien in Castilië.⁷

---

⁵ 'Over het geheel,' zegt Professor Saintsbury, 'zijn het gemak, de verfijndheid, en, binnen zekere grenzen, de verscheidenheid van vorm, opmerkelijker dan de grootsheid van gevoel en van gedachten,' (Flourishing of Romance and Rise of Allegory, p. 308-369). Hij merkt verder op, dat het Provençaalse vers is een 'uiting van kleine kunst.' – 'Knap, schools, aangenaam, maar zelden uitstekend boven het middelmatige.'

⁶ Deze was getiteld 'El Arte de Trobar' en een slecht uittreksel daarvan vindt men in Mayan's Origenes de la Lengua Española (Madrid 1737).

⁷ Over Provençaalse invloed op Castiliaanse letterkunde: 'Manuel Mila y Fontanal Trovadores' en 'España' (Barcelona 1887); en 'E. Baret, Espagne et Provence' (1857), een meer beknopte verhandeling.

Het Galiciaans, een Romaanse taal, die de zelfde oorsprong had als het Portugees, is nauw verwant aan het Castiliaans. Maar het is niet zo rijk aan keelklanken, zodat wij mogen aannemen, dat het in zijn samenstelling minder overeenkomst heeft met het Germaans dan zijn zuster taal. Evenals het Portugees heeft het een overvloed van sis-klanken, en wordt het, zoals het Frans, neuzig uitgesproken, wat naar alle waarschijnlijkheid in verband staat met het bestijgen van de troon door een Bourgondische dynastie in vroeger tijden. Maar al spoedig hield de Galiciaanse invloed op de Castiliaanse literatuur op, ofschoon het omgekeerde volstrekt niet het geval was.

De opkomst van het Castiliaans

De ontwikkeling van het Castiliaans uit het oorspronkelijke Latijn, dat door de Romeinse kolonisten in Spanje werd gesproken, werd door verschillende plaatselijke omstandigheden bemoeilijkt. Bij het samentrekken van woorden uit de Romeinse taal, liet men niet dezelfde letters weg als in het Italiaans. Ook verkortte men de woorden niet in die mate, als in het Provençaals of Galiciaans. Waarschijnlijk tengevolge van de overheersing van het Gothische element onder hen, die Castiliaans spraken, is de taal rijk aan aspiraten, en heeft zij een sterkere bouw dan de andere Romaanse talen. De Latijnse *f* is in het Castiliaans dikwijls veranderd in een *h*, zoals bij *hablar* = *fabulari* (spreken). De letter *f*, die sterk geaspireerd wordt, vervangt dikwijls de *l*, zodat *filius* (zoon) *hijo* wordt. De zachte *ll* daarentegen komt in de plaats van de Latijnse *pl*, en zo vinden wij het Latijnse *planus* (zacht), in het Castiliaans terug als *llano* (spreek uit: *lyàh-no*). Het Spaanse *ch* neemt de plaats in van het Latijnse *ct*, zoals *facto* = *hecho*, *dictu* = *dicho*, enz. Nog andere bewijzen voor de verwantschap met het Germaans ontbreken niet. Zo heeft de *g* voor de *c* en *i*, die in het Gotisch en Duits een keelklank is, hetzelfde karakter in het Castiliaans. De Spaanse verandering van de *o* in de *ue* vindt haar analogie in het Duits. Wij kunnen bijv. het Castiliaanse *cuerpo* en *pueblo* vergelijken met het Duitse *Körper* en *Pöbel*.

De uitbreiding naar het Zuiden van het Castiliaans

Het gebruik van het Castiliaans als spreek- en schrijftaal werd tenslotte bestendigd door de eindeloze strijd van het stoutmoedige volk, dat deze taal sprak tegen de Saraceense bezetting van hun vaderland. Toen de Castiliaanse krijgslieden door een strijd, die geslachten lang aanhield, langzamerhand stad na stad en district na district, inplaats van provincie na provincie, heroverden, verdrong hun taal telkens in het kleine herwonnen gebied, die van hun Arabische vijan-

den,⁸ totdat tenslotte de laatste vesting van de Moren viel en zij geen vaste voet meer behielden op het Schiereiland. 'Wel was het een harde oefenschool, die onze dappere voorouders moesten doorlopen als inleiding tot zo menig roemrijke overwinning en tot verovering van de wereld,' zegt Martinez in zijn roman 'Isabel de Solis',⁹ 'neergedrukt door hun harnas en met het zwaard in de hand, sliepen zij gedurende eeuwen geen enkele nacht rustig.'

Van de nederlaag van Roderick af, 'de laatste der Visigoten', bij de slag van Xeres de la Frontera in 711, tot aan de val van Granada in 1492, was Spanje inderdaad een land van veldslagen. Bijna ogenblikkelijk na hun eerste nederlaag tegen de Arabieren, werden de Visigoten verdreven naar de Noordwestelijke grenzen van het Schiereiland, waar zij een toevluchtsoord vonden in de bergen van Biskaje en Asturië. Daar zouden zij zich, evenals de bewoners van Wales na de inval van de Saksen in Engeland, misschien verzoend hebben met het betrekkelijk kleine gebied, dat hun was overgelaten, maar de omstandigheid van hun feitelijke gevangenschap, droeg er slechts toe bij, hen nauwer te verbinden in een sterk gevoel van vaderlandsliefde, en een gemeenschappelijk besluit, hun oorspronkelijke bezit te herwinnen.

Gedurende vele geslachten bepaalden hun worstelingen zich voornamelijk tot rooftochten aan de grens, en tot guerilla-gevechten, waarbij zij volstrekt niet altijd gelukkig waren, want de vurige en moedige Saracenen stelden zich niet tevreden met zich uitsluitend te verdedigen, maar tegenover elke overwinning, waarop de Castilianen zich konden beroemen, stonden tegenslagen en verliezen, die zij, met hun kleine aantal, moeilijk konden verdragen. Toch werd hun moed en vasthoudendheid langzamerhand beloond, en voordat een eeuw verlopen was, hadden zij het grootste gedeelte van Oud-Castilië heroverd. Alleen al de naam van deze provincie, 'Het Land van Kastelen', bewijst, dat, al was zij herwonnen, zij slechts behouden kon blijven, wanneer elke heuveltop versterkt was door vestingen; en zo gaf deze landstreek, met al haar kastelen, tenslotte haar naam aan het volk, dat haar bezit op zo'n hoge prijs stelde. Voordat er weer 20 jaren verlopen waren, hadden de Castiliaanse strijders vaste voet in Nieuw-Castilië gekregen, en van dat ogenblik af, schijnen zij voortdurend met succes te hebben gestreden.

Met de val van Toledo in 1085 na een Saraceense bezetting van drieëneuhalf eeuw, begint een nieuw tijdperk voor de voortgang van de Castilianen in Zuidelijke richting, en met de inname van Zaragossa in 1118, keerden de kansen voor de Arabische overweldigers, die nu verdreven werden naar een klein gebied in het Zuiden en het Zuidwesten van het land. Deze omstandigheid schijnt echter meer gunstig te zijn geweest voor hun gevoel van saamhorigheid, dan dat het

---

⁸ Toch vonden zij verscheidene Spaans sprekende bewoners van die streken en het was de Romaanse taal van deze mensen, die tenslotte in Spanje overheersend was.

⁹ Madrid 1839

hen heeft vernietigd, en de Castilianen moesten nog gedurende vier eeuwen rekening met hen houden, totdat bij de val van Granada, Boabdil of Abu-Abdallah, de laatste der Moorse koningen, de sleutels afstond aan Koning Ferdinand van Castilië, een laatste blik wierp op de stad, en naar Afrika voer, waar hij strijdend de dood vond.

In deze atmosfeer van voortdurende strijd en onrust werd de romantische literatuur van Spanje geboren. Het is volstrekt niet verwonderlijk, dat haar ontwikkeling samenviel met dit wapengekletter. Trompetgeschal klinkt uit de gedichten. De letterkunde van deze tijd is niet alleen de afspiegeling van de geest van een strijdend volk, maar zij is tevens een noodzakelijk product, want uit de liederen en legenden putten de ridders van Castilië nieuwe moed, strijdlust en opgewektheid, en zij werden er door bezielde op de dag van de strijd. Wel mocht de zwerende ridder van Castilië, zoals in de oude ballade, zingen:

*Het harnas is mijn enig kleed,
En strijd is mij festijn!
Mijn lamp, de straal van een planeet,
Mijn wereld .... een woestijn.*¹⁰

Grensgevechten met hun herhaalde verandering van toneel en voortdurende onrust, waren een geschikte voorbereiding tot het dolende ridderschap.

De letterkundige ontwikkeling van het Castiliaans

Ofschoon verschillende vreemde invloeden op het Castiliaans inwerkten, ontwikkelde het toch een geheel eigen letterkundig karakter, voornamelijk wat zijn gedichten betreft, zoals blijken zal bij de behandeling van zijn diverse Romantische vormen. Het had niets overgenomen van de letterkundige methoden van het Provençaals of Catalonisch, echter wel van de geest en de uitwendige vorm daarvan. Toen het hoffelijke en enigszins schoolse dichterlijke systeem van de Troubadours in aanraking kwam met het ernstige en krachtige Castiliaans, was het niet in staat, lang weerstand te bieden aan deze invloed. Waar politieke omstandigheden de oorzaak waren geweest van het samentreffen van die twee elementen, waren zij het ook, die de overwinning van het Castiliaans verhaastten. De regeringsmacht in Aragon was sinds een vroeger tijdperk in aanraking geweest met het Castiliaanse koningschap, en Ferdinand de Rechtvaardige, die in de troon van Aragon besteeg, was een Castiliaans vorst. De hoven van Valencia en Burgas waren dus feitelijk toegankelijk voor dezelfde politieke invloeden. Wanneer onze gevolgtrekkingen juist zijn, dan was het tijdens de regeringen van Ferdinand de Rechtvaardige en Alfons V (1412–'58), dat de invloed van het Casti-

---

¹⁰ Cancionero de Romances (Antwerpen, 1555).

liaans voor het eerst inwerkte op de sfeer van Catalonië. Wij zien het voor het eerst als dichtertaal gebruikt bij een zangwedstrijd ter ere van de Madonna, in 1474 te Valencia gehouden, en de liederen, die bij deze gelegenheid werden gezongen, zijn later verzameld in het eerste boek, dat in Spanje gedrukt werd. Vier hiervan zijn in de Castiliaanse taal, die dus blijkbaar beschouwd werd als zijnde van voldoende letterkundige waarde, om bij zo'n wedstrijd te worden gebezigd. Het schijnt, dat Valencia, dat in vroeger tijden, wat spraak en kunst betreft, zuiver Catalonisch was, van – een eigen school had voor Castiliaanse dichters, die er veel toe hebben bijgedragen, het Castiliaans als volkstaal te bestendigen. Maar de Cataloniërs waren niet van zins, hun taal, als de letterkundige taal van Spanje, zonder meer prijs te geven, en zij trachtten haar te handhaven door de instelling van een vakopleiding voor Troubadours, en door de schoonheden van hun taal hoog te prijzen bij de grote openbare zangwedstrijden. Het was tevergeefs. Zij moesten het afleggen tegen een taal, die krachtiger en rijker aan woorden en vormen was, en die daarenboven gesteund werd door een politieke macht, die sterker was dan de hunne.

De dichtkunst aan de hoven van Castilië

De opkomst van het Castiliaans als letterkundige taal werd ook zeer bevorderd door de natuurwetenschappelijke belangstelling van verscheidene vorsten van Castilië. Alfonso de Wijze was zelf een dichter, en beoefende zijn moedertaal met verstand en toewijding, waardoor hij haar zuiverheid en nauwkeurigheid van uitdrukking aanmerkelijk verbeterde.

Onder zijn toezicht werd de Heilige Schrift in het Castiliaans vertaald, en op zijn aandringen werd een 'Algemene Kroniek van Spanje', zowel als de 'Geschiedenis der Eerste Kruistocht', geschreven. Hij maakte het Castiliaans tot de taal van de gerechtshoven en trachtte in de verzen de meer exacte geest en de dichterlijke zinswendingen van de Provençalen over te brengen.

Alfonso XI schreef een 'Algemene Kroniek' in de vlotte en vloeiende versmaat van de inheemsche *redondillas*, inplaats van de stijve en strakke Alexandrijnen, die in die tijd gebruikelijk waren in letterkundige kringen. Ook liet hij boeken schrijven in Castiliaans proza over de jachtkunst en over de stamboom van de adel. Zijn familielid, Don Juan Manuel, droeg veel bij tot de ontwikkeling van de Spaanse fantasie, en hij gaf vastere vormen aan de Spaanse proza in zijn Conde Lucanor, een boek van ethische en politieke stelregels, waarvan de strekking duidelijk te voorschijn treedt in verhalen en fabels, ontleend aan de geschiedenis en de klassieke literatuur.

Hoewel Juan II ¹¹ een zwak en lui vorst was, was hij toch een beschermer van de letterkunde; hij schreef verzen, ging veel om met dichters, en liet in 1449 een bloemlezing samenstellen uit de beste Spaanse gedichten.

Maar aan zijn hof heerste een schoolse geest; men volgde er de Italiaanse methodes, en hijzelf toonde grote liefde voor de Provençaalse kunstuitingen. Niettegenstaande al deze kunstmatige hinderpalen, maakte de Castiliaanse taal grote vorderingen op haar veroveringspad. Zij was voorgoed de taal van de Romance geworden, en de Romance zou in Spanje voor een gehele generatie van die tijd de voornaamste letterkundige vorm worden.

De opkomst van de Romance

De ontwikkeling van de Romance in Spanje en de verschillende fases, die zij heeft doorlopen, heeft niet die mate van belangstelling van de kant van Engelse schrijvers gehad, die men had mogen verwachten in deze tijd, waarin de kenner met toewijding de verborgen schuilhoeken der aarde moet doorzoeken, wil hij nieuwe letterkundige schatten te voorschijn brengen. De verschillende trappen van ontwikkeling van de Romance zijn slechts terloops aangeduid, inplaats van uitvoerig behandeld, niet zozeer om de waardeeloosheid van het materiaal, dan wel uit gemakzucht en een zekere oppervlakkigheid, die het kenmerk zijn van de meeste Britse pogingen, om een juiste indeling te maken van verschillende tijdperken en het onderling verband daartussen duidelijk te belichten. Ik mag niet hopen, te slagen in een taak, die andere, en beter toegeruste autoriteiten wellicht uit goede overwegingen hebben verwaarloosd, maar ik zou liever tekort schieten in mijn streven een behoorlijk overzicht te geven van de verschillende overgangstrappen van de Spaanse Romance, dan de lezer te vergasten op een serie alleenstaande feiten en uitspraken zonder onderling verband, die, hoe belangrijk zij ook mogen zijn, geen duidelijk inzicht geven in oorzaak en gevolg, en die door de gebrekkige voorlichting, meestal aanleiding geven tot onjuiste gevolgtrekkingen.

Wanneer wij de letterkundige kaart van Europa beschouwen van de elfde tot de dertiende eeuw, dan zien wij het licht schijnen vanuit twee kwartieren - Joods-Arabisch Spanje en Frankrijk. Het eerste is voor het ogenblik voor ons van geen belang. Zijn letterkundige uitingen waren toentertijd niet sympathiek aan Christelijk Spanje, dat, zoals wij later zullen zien, alles wat Saraceens was haatte, totdat de strijd tussen 't zwaard en de kromme sabel was uitgevochten. Maar in Frankrijk had Castilië een schitterend voorbeeld, dat het volgde op zijn eigen wijze, die hem voorgeschreven werd zowel door nationale trots als door politieke noodzakelijkheid.

---

¹¹ Regeerde van 1407 tot 1454.